

Урок 5.

Словосполучення. Будова словосполучень

Домашнє завдання

Перевірте себе!

Урок 4. Вправа 30

Я(займ.) озирнувся (дієсл.), проте (спол.) на (прийм.) лісовій (прикм.) дорозі (ім.) вже (присл.) не (частка) було (дієсл.) нікого (займ). Хтось помолодецькому гасав кімнатами - тільки дверима хряскало! Сашко не біг, ішов, ледь тягнув ноги, як назустріч затемніла скирта сіна. Стрімкі весни щоразу змінювалися на спекотне літо. Зимми волинські каверзні: удень, трапляється, на сонці бурульки худнуть, а під світанок затріщить мороз.

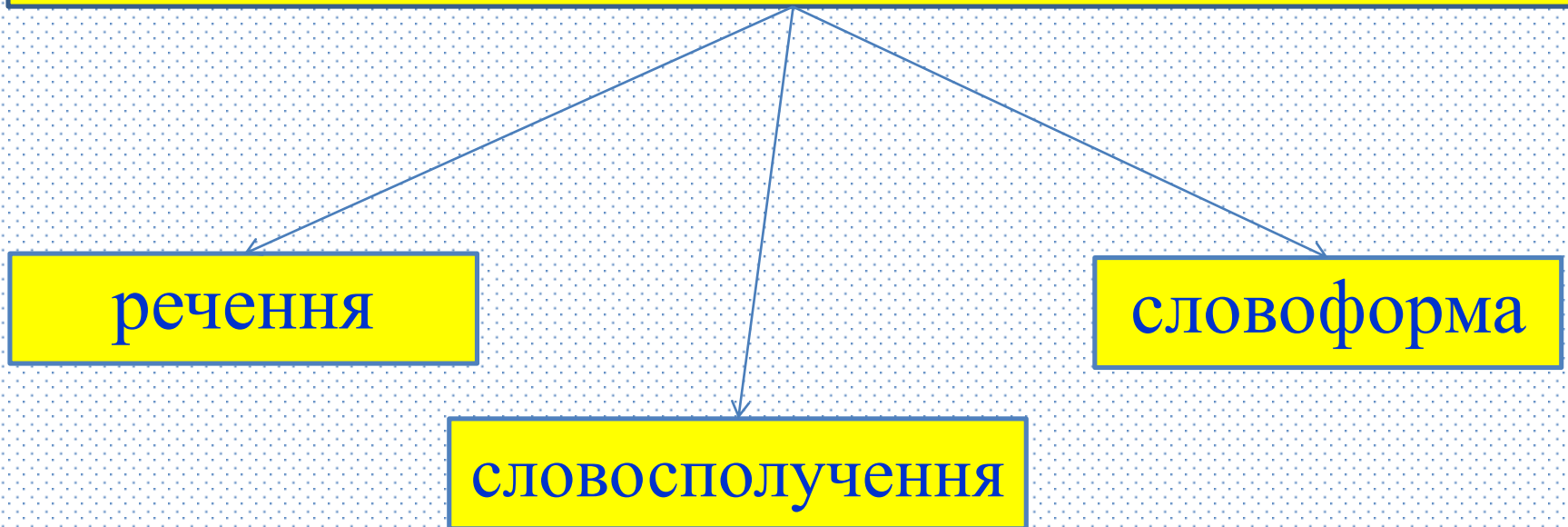
Теоретичний блок

СИНТАКСИС – розділ науки про мову, у якому вивчають будову й граматичне значення словосполучень і речень.

ПУНКТУАЦІЯ – сукупність правил про вживання розділових знаків.

Теоретичний блок

ОДИНИЦІ СИНТАКСИСУ

Теоретичний блок

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ – це синтаксична одиниця, утворена поєднанням двох або більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку.

Словосполучення, як і слова, виступають складовою частиною речення.

Мовознавче дослідження

Поясніть, чи є наведені групи слів словосполученнями. Чому?

Біля моря, незважаючи на негоду, з нами, через дорогу, підійти ж, буду чекати, стану відомим, нехай принесе, грати першу скрипку, ловити гав.

Уведіть фразеологізми до самотійно складених речень. Поясніть їх значення.

Мовознавче дослідження

Перевірте себе!

Іван у класі грав **першу скрипку**. Грати першу скрипку - бути головним в якій-небудь справі, керувати якою-небудь справою, бути найбільш впливовою особою в якійсь справі.

Ганна на уроці **ловила гав**. Ловити гав - марно витрачати час, нічим не займатися; байдикувати; виявляти не уважність, бути не уважним; не використовувати якоїсь можливості, упустити слушну нагоду.

Творче конструювання

Утворіть словосполучення

Просіка, на, кілометр;

передача, від, мати;

високий, вежа;

швидко, ходити;

він, прізвище;

вона, машина;

два, під'їзд;

нікуди, у, вихід;

прохід, пішохід, для.

Утворіть словосполучення

Перевірте себе!

- Просіка на кілометри
- Передача від матері
- Висока вежа
- Ходити швидко
- Його прізвище
- Її машина
- Два під'їзди
- Вихід у нікуди
- Прохід для пішоходів

ДО СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ НЕ НАЛЕЖАТЬ

- ❑ сполучення повнозначного слова з неповнозначним: *біля школи*;
- ❑ граматичні форми умовного, наказового способів, складена форма майбутнього часу, складена форма вищого (найвищого) ступенів порівняння прикметників та прислівників: *ходив би, буду співати, більш хитрий*;
- ❑ фразеологізми: *бити байдики*;
- ❑ граматичні основи: *час летить*;
- ❑ однорідні члени речення: *день і ніч*.

ДО СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ НЕ НАЛЕЖАТЬ

❑ складні власні назви: *Біла Церква, Нова Каховка.*

Головне й залежне слово в словосполучення

яка?
холодна зима

які?
веселі діти

як?
швидко працювати

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Слово, від якого ставиться питання, є **ГОЛОВНИМ**, а інше, до якого ставимо питання, – **ЗАЛЕЖНИМ**.

Спишіть, позначивши лексичні та фразеологічні словосполучення

Набити руку, підняти руку;
спочивати на лаврах, спочивати після
роботи; дати ручку, дати слово.

Спишіть, позначивши лексичні та фразеологічні словосполучення

Перевірте себе!

Лексичні словосполучення: підняти руку;
спочивати після роботи; дати ручку

Фразеологічні словосполучення: набити руку,
спочивати на лаврах, дати слово

Розподільний диктант

Випишіть окремо речення,
словосполучення й сполучення слів

Яворові сниться, неголосне страждання, земне тяжіння, врятуй мене, люди й боги, світлий і темний, жагучий зір, цей твір, вставати радісно, зробив би, хай пише, сльози і радість, ми попрощалися, вишити сорочку, вишивати хрестиком, згорток полотна, людський поговір, любов і ненависть.

Випишіть окремо речення, словосполучення й сполучення слів

Перевірте себе!

Речення: Врятуй мене! Ми прощалися.
Словосполучення: яворові сниться, неголосне страждання, земне тяжіння, жагучий зір, цей твір, вставати радісно, вишити сорочку, вишивати хрестиком, згорток полотна, людський поговір. Сполучення слів: люди й боги, світлий і темний, зробив би, хай пише, сльози і радість, любов і ненависть.

Творче конструювання

Складіть словосполучення, у яких подані слова були б залежними.
Запишіть їх

Старий, мати, швидко, брат, брати, молодий, співати, онук.

Творче конструювання

Перевірте себе!

Старий дім, захотіти **мати**, бігати
швидко, веселий **брат**, почати **брати**,
Молодий дуб, закінчити **співати**,
бабусин **онук**.

Групи словосполучень за способом вираження ГОЛОВНОГО СЛОВА

- ❑ **іменникові**: (головне слово – іменник): просте щастя, власна мрія, червоні заграви, берег річки, чай із лимоном;
- ❑ **прикметникові** (головне слово – прикметник): старший за сестру, щирий душею;
- ❑ **числівникові** (головне слово – числівник): три явори, двоє студентів, десятий за списком;
- ❑ **займенникові** (головне слово – займенник): будь-хто з нас, дещо з білизни;
- ❑ **прислівникові** (головне слово – прислівник): низько між горами, близько від лісу, утричі ліпше;

Групи словосполучень за способом вираження головного слова

- дієслівні (головне слово – дієслово): пригортати дівчину, проникнути в серце, подякувати батькам, з'явитися в пресі.

Робота з текстом

Випишіть із тексту словосполучення.
Позначте головне й залежне слово.

На високому стеблі квітка із золотими пелюстками. Вона схожа на сонце, тому й називають квітку соняшником. Спить соняшник уночі, схиливши золоті пелюстки. А вранці, тільки сходить зірниця, пелюстки затремтять, розкриються й радо привітають сонце (В.Сухомлинський)

Випишіть із тексту
словосполучення. Позначте головне
й залежне слово.

Перевірте себе!

Синє – головне слово, червоне – залежне слово.

На високому стеблі, на стеблі квітка, квітка із
пелюстками, із золотими пелюстками, схожа на
сонце, називають квітку, називають соняшником,
спить уночі, золоті пелюстки, радо привітають,
привітають сонце.

Лінгвістичне дослідження

Погрупуйте словосполучення за способом вираження головного слова. Заповніть таблицю

Складний для запам'ятовування, гарячий обід, зворушливо переконувати, наш край, кожний із нас, улюблена справа, чути вдалині, дихати повітрям, наші друзі, щоденники школярів, ніжний подих, призначити побачення, написати другові, рядки тексту, долати перешкоди, наука про мову, смачна малина, звільнений від занять, перший за списком.

Іменникові

Прикметникові

Займенникові

Числівникові

Дієслівні

До кожної групи додайте власне словосполучення

Погрупуйте словосполучення за способом вираження головного слова. Заповніть таблицю

Перевірте себе!

Іменникові: гарячий обід, наш край, улюблена справа, наші друзі, щоденники школярів, ніжний подих, смачна малина. **Прикметникові:** складний для запам'ятовування. **Займенникові:** кожний із нас. **Числівникові:** перший за списком. **Дієслівні:** зворушливо переконувати, чути вдалині, дихати повітрям, призначити побачення, написати другові, долати перешкоди, звільнений від занять.